

Nye modeller for samarbejde mellem lodsejere, kommuner og oplandskonsulenter i forbindelse med vandmiljøindsatser i mindre oplande.

Indledning

I forbindelse med planlægning af minivådområder og i forbindelse med planlægning af vådområdeprojekter er der både fra landbrugets og fra miljømyndighedens/kommunernes side identificeret et behov for at styrke planlægningen og samkoordinering. Der er således behov for, at der på forskellig måde gøres en indsats for at arbejde bedre med oplandsplanlægning. Oplandskonsulenterne har på den ene side brug for inspiration til en ny rolle i samarbejdet med kommunerne. Oplandskonsulenterne er vant til individuelle rådgivningsmetoder, men oplandsplanlægning kræver ofte en samkoordineret rådgivning og indsats mellem lodsejere indbyrdes samt kommune. På den anden side bliver kommunens rolle ofte set som en myndighedsrolle, men der er behov for, at kommunen og fx i samarbejde med en oplandskonsulent er i stand til at arbejde uafhængigt af den vanlige myndighedsrolle for at blive i stand til at integrere landmænd og lodsejere i udvikling af fx vådområdeprojekter.

Baggrund og erfaringer

Denne tekst er udarbejdet på baggrund af erfaringer fra oplandskonsulenternes arbejde, herunder erfaringer med kollektive opstartsmøder, samt på baggrund af enkelte kommuners erfaringer med særlig inddragelse af lodsejere i planlægning af vådområde- og lavbundsprojekter. Disse kommuner og SEGES har i fællesskab identificeret et behov for et styrket samarbejde, for at en styrket miljøindsats for reduktion af kvælstofudledning fra landbrugsarealer kan forbedres på en hensigtsmæssig måde. Der er således brug for en bedre samkoordineret planlægning i oplandene med klarere definitioner af roller. Sigtet er i sidste instans at motivere landmænd og lodsejere og at integrere deres viden i planlægningen af oplandene. Denne tekst sigter mod at forbedre oplandskonsulenternes såvel som kommunale medarbejderes muligheder for at indgå i nye modeller for planlægning af vandmiljøindsatser i mindre vandoplande.

1: Kommunernes rolle

Kommunens "kasketter"

Kommunens roller i forbindelse med landbrug har flere facetter. Landmandens stereotype opfattelse af den kommunale medarbejder er kontrolpersonen, som fører tilsyn med, om husdyrbruget overholder regler i forhold til miljø. Det er stærkt forenklet, men landmanden har ikke et kommunalt organisationsdiagram i sin hjerne, så når en anden medarbejder henvender sig om fx naturprojekter eller vådområdeprojekter, så er landmanden ikke i stand til at se, at denne medarbejder har en anden kasket på.

Den kommunale medarbejder ser ligeledes sin egen rolle som en stereotyp; hvis du er ansat ved kommunen, så har landmanden i forvejen en fast opfattelse af din rolle. Den kommunalt ansatte ser sig selv netop som kommunal ansat, altså defineret af sin arbejdsplads. Men man er ikke låst fast til én kasket, der er mulighed for at kommunikere på en måde, så landmænd er i stand til at se en anden kasket og medarbejder, end tilsynsmedarbejderen, nemlig en medarbejder, som samarbejder med landmænd om udvikling af fx vandmiljøprojekter i harmoni med landmandens muligheder som virksomhedsejer.

Kommunens rolle som samarbejdspartner

Kommunen er i vådområdeprojekter og lignende afhængige af lodsejeropbakning, ofte fra en lang række lodsejere. Derfor er kommunen interesseret i at skabe en proces omkring et muligt vådområdeprojekt, hvor lodsejere får et ejerskab og går positivt ind i samarbejdet. Mange kommuner har erfaringer med den slags

projekter og nogle kommuner har gjort erfaringer med at inddrage lodsejere og landmænd tidligt i processen og enkelte kommuner har gjort erfaringer med at inddrage landmænd meget tidligt i idéudvikling og definition af udfordringer og muligheder i det pågældende område.

Kommunen vil ofte have en vision eller måske endda et færdigtænkt projekt klar allerede ved første inddragelse af lodsejere og landmænd. Overfor en sådan præsentation af et projekt kan lodsejere blive nervøse for at stille sig positivt, men vil i stedet indtage en negativ position for ikke at blive viklet ind i et projekt, som han ikke kan overskue implikationerne for i hans virksomhed. En præsentation af et mere eller mindre færdigtænkt projekt kan danne en situation, hvor landmanden bliver føler at han bliver stillet et ja/nej spørgsmål, om han er med eller ej. Det kan en landmand føle er et urimeligt pres for at træffe en fundamental beslutning for hans virksomhed, som han ikke føler han har det faglige overblik til at tage, og det har han som oftest heller ikke.

Kommunen kan vælge at starte projektet på den omvendte måde, hvor landmænd og lodsejere indkaldes til et fælles møde, hvor idéer kan præsenteres og de givne miljømæssige præmisser for området fremlægges. Hvis et sådant møde er uden færdige planer for området og i særdeleshed uden færdige planer for den enkelte lodsejers arealer, så er der mulighed for, at den kommunale medarbejder kan lægge "tilsynskasketten" fra sig og tage den samarbejdende og faciliterende kasket på. Det er vigtigt, at landmænd og lodsejere har mulighed for at komme med deres idéer og formulere deres muligheder for at bidrage. Landmændene kan ofte se nogle muligheder, som kommunen ikke i første omgang kan se, og landmanden kan også på et tidligt tidspunkt se, hvilke løsninger, som vil give hans bedrift problemer.

Hvis kommunen skal opfattes som positiv samarbejdspartner, så kræver det, at landmænds viden om landskabet og bedriften inddrages i planlægning af projektet.

Muligheder og motivation

Kommunens faciliterende rolle kan åbne op for, at landmanden kan deltage i at finde muligheder. Det er ikke givet, at landmanden i den indledende fase kan se nogen fordele for ham i at deltage, men hvis processen spreder sig over flere år, så er der mulighed for, at landmanden i samspil med kommunen og i kraft af rådgivning fra fx en oplandskonsulent kan finde fordele ved at sætte dele af sin jord i spil til et projekt. Fordelene som kan findes har ikke nødvendigvis at gøre med økonomisk gevinst eller neutralitet, men kan lige så vel have med bløde værdier at gøre, fx kan jagt eller herlighedsværdi ændres i positiv retning. Det kan tage lang tid at finde fordelene og at opfatte dem som fordele. Noget af det vigtigste i processen, hvor ulemper kan vendes til fordele, er i vidt omfang den sociale side. Mange landmænd vil meget gerne bidrage til klima-, miljø- og naturdagsordenen, men opleves ofte som skeptiske, når de præsenteres for fx et vådområdeprojekt. Det er en helt naturlig skepsis, som bl.a. grunder i en frygt for at træffe uhensigtsmæssige beslutninger, som naboer og andre landmænd vil bemærke. Det er vigtigt for mange landmænd, at de ved, at deres landmandskolleger ved, at de tager fornuftige og velbegrundede beslutninger. Man vil ikke tages i at gøre noget dumt, men man vil ofte gerne være foregangsmand i lokalområdet til at gøre noget godt for fx miljøet, hvis det er fornuftigt begrundet.

Denne proces med at finde fordele og sikre social accept og opbakning fra kolleger kan tage meget land tid, men er ofte nødvendig for at sikre tilslutning fra så mange som muligt.

Opmærksomhedspunkter for kommuner:

Når en proces mod fx et påtænkt vådområdeprojekt igangsættes er det vigtigt at være opmærksom på:

Ved fællesmøde med lodsejere:

- Undgå at præsentere et færdigt projekt – beskriv udfordringerne
- Gør det på et tidligt tidspunkt klart, at intet er fastlagt, og at der er fx 3 år skal der kan skrives under
- Beskriv området nøjagtigt

- Beskriv udfordringerne nøjternt
- Fokusér på muligheder for løsninger
- Inddrag landmandens idéer til mulige løsninger
- Undgå at skyde idéer ned, men lad dem leve som muligheder
- Undgå at indregne landmandens arealer før han selv bringer dem i spil
- Vær velorienteret i landskabet og i de bedrifter, som landmændene har i området

Ved lodsejermøde med den enkelte lodsejer/landmand:

- Regn med rigelig tid til mødet
- Det er ofte nødvendigt at tale om alt muligt andet – gården, bedriften osv. osv. for at skabe tillid
- Inddrag lodsejeren ved at høre, hvor han ser udfordringer og måske løsninger
- Projektet er ofte en biting for landmanden – projektteknik og regler er ofte ikke interessant
- Hjælp lodsejeren med at finde fordele for ham, ved hans konkrete bidrag til et projekt

2: Oplandskonsulenterne

Oplandskonsulentens vanlige rolle er at rådgive om faste løsninger og ordninger på bedriftsniveau, nemlig ordningen for etablering af mini-vådområder. Men der er behov for at samkoordinere mellem landmænd og med kommunen for at skabe tilpassede løsninger i oplande, og det kræver inddragelse af landmænd og lodsejere i en proces, som inddrager viden fra disse og som tilpasser løsningerne til de muligheder, der findes i forhold til produktionsvirksomheder/landbrugsfaglige forhold.

Oplandskonsulenten har således behov for bedre kendskab til området, som han rådgiver i, vedr. miljø og natur, og vedr. landmændenes samlede muligheder for at bidrage til vandmiljøindsatsen. Han har brug for et tæt samarbejde med kommunen, fordi kommunen ikke kun opererer på bedriftsniveau, men arbejder i områder eller oplande og har viden på område og oplandsniveau. Men han har samtidig også brug for at samle landmændenes ønsker og behov i forhold til deres virksomheder og de muligheder og begrænsninger, som disse virksomheder bevirker, og der er gevinster at hente for vandmiljøet, hvis de den samlede mængde af gårde i et område tilpasser forskellige løsninger på forskellige bedrifter, fordi det giver mere effektive miljøløsninger og fordi det i mindst mulig grad påvirker landmændene negativt økonomisk.

Opmærksomhedspunkter for oplandskonsulenter

- Holde tæt kontakt til kommunen om det pågældende område
- Inddrage overordnet kommunal viden om området i rådgivning af landmændene
- Koordinere mellem landmænd i kollektive processer
- Formidle andre løsninger end kun minivådområder til landmændene
- Formidle landmændenes idéer til kommuner
- Være bindeled mellem kommune og landmænd

3: Den samlede indsats – gevinster for landbrugene, kommuner og oplandskonsulenter

Ved en bedre koordinering af arbejdet mellem ovennævnte er der mulighed for mere effektiv miljøindsats og for mere effektivt arbejde for både kommunale medarbejdere og oplandskonsulenter. Årsagen til denne mulige effektivisering ligger i, at alle tre aktører har særlig viden, som kun bringes fornuftigt i spil, når den integrerer viden fra de andre aktører. Landmanden har detailviden om landskabet og bedriften, kommunen har miljøviden på områdeniveau, og oplandskonsulenterne har rådgivningskompetencer, som formidler mellem

landmænd og kommune, og som har grund i både landbrugsfaglig og miljøfaglig viden på især bedriftsniveau. Ved en kombination i samarbejder kan alle opnå en mere effektiv vej til en mere omkostningseffektiv miljøindsats, og det kræver at kommuner sætter denne vidensintegration i gang, og dermed det nødvendige samarbejde med øvrige aktører, og det kræver samtidig at Oplandskonsulenterne iværksætter tiltag, som sætter deres og landmændenes viden i spil overfor kommunen. Det er en kulturændring, som kræver en særlig indsats fra alle sider, fordi den har at gøre med grundlæggende arbejdsmetoder og identitet for ansatte at gøre, og det kræver især en omhyggelig indsats over for landmænd og lodsejere, fordi man som kommune eller oplandskonsulent ved små kommunikative fejltrin kan fastlåse sig selv og hinanden i de kendte roller.